

—
Верховний
Суд

ДАЙДЖЕСТ
судової практики
Великої Палати
Верховного Суду

Рішення, внесені до ЄДРСР
за період з 01.05.2024 по 30.06.2024

Зміст

1. Справи, розглянуті з підстав існування виключної правової проблеми	4
1.1 Кримінальна юрисдикція ⁴	4
2. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висновку, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду	7
2.1 Цивільна юрисдикція	7
3. Справи, прийняті до провадження Великою Палатою Верховного Суду	32
4. Справи, повернуті Великою Палатою Верховного Суду на розгляд касаційних судів	33

Перелік уживаних скорочень

ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВСУ	– Верховний Суд України
КАС ВС	– Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КЦС ВС	– Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду
КАС України	– Кодекс адміністративного судочинства України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ЗК України	– Земельний кодекс України
КК України	– Кримінальний кодекс України
КПК України	– Кримінальний процесуальний кодекс України
ЦК України	– Цивільний кодекс України
ЦПК України	– Цивільний процесуальний кодекс України

1. Справи, розглянуті з підстав існування виключної правової проблеми

1.1. Кримінальна юрисдикція

У розумінні частини третьої статті 403 КПК України «особою, яка подала апеляційну скаргу» є лише учасник судового провадження, який реалізував право на апеляційне оскарження від свого імені. Право змінити та/або доповнити апеляційну скаргу обвинуваченого, належить виключно суб'єкту її подання, тобто обвинуваченому.

Відсутність перевірки апеляційним судом доводів, які не наводилися в апеляційних скаргах або заявлялися з порушенням встановленого законом порядку, не перешкоджає перевірці таких доводів судом касаційної інстанції у межах процесуальних повноважень відповідно до статті 436 та частини першої статті 438 КПК України

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу засудженого ОСОБА_21 на вирок Перечинського районного суду Закарпатської області від 17 березня 2021 року та ухвалу Закарпатського апеляційного суду від 08 листопада 2022 року у кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12020070130000201, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Вироком Перечинського районного суду Закарпатської області від 17 березня 2021 року, залишеним без змін 08 листопада 2022 року Закарпатським апеляційним судом, було засуджено ОСОБА_21 за частиною першою статті 115 КК України до покарання у виді позбавлення волі на строк 8 років.

У касаційній скарзі засуджений ОСОБА_21 просить скасувати вирок та ухвалу апеляційного суду з підстав неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність та істотного порушення вимог кримінального процесуального закону і призначити новий розгляд в суді першої інстанції.

Зокрема, ОСОБА_21 вважає істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, зокрема нездійснення апеляційним судом перевірки доводів, викладених захисником у змінах до апеляційної скарги свого підзахисного.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Згідно із частиною третьою статті 403 КПК України до початку апеляційного розгляду особа, яка подала апеляційну скаргу має право змінити та/або доповнити її. Буквальне (чітке) тлумачення змісту правової норми дає підстави для висновку, що відповідним процесуальним правом наділений лише суб'єкт подання апеляційної скарги, який має реалізувати його самостійно і безпосередньо. Інакше кажучи, апеляційна скарга, її зміна та/або доповнення мають походити від одного і того ж учасника судового провадження.

Відповідно до частини четвертої статті 46 КПК України захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він

здійснює, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена захиснику.

Переважна більшість процесуальних прав підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого і захисника є аналогічними (крім тих, які захисник не може здійснювати самотійно), і їх зміст дублюється законодавцем у відповідних положеннях КПК України.

Окремі процесуальні права за змістом нерозривно пов'язані з особами незамінних учасників провадження, реалізуються виключно ними особисто й не можуть бути нікому делеговані, у тому числі захиснику або представнику.

Отже, хоча захисник і діє в інтересах підзахисного, однак він є самотійним учасником кримінального провадження із власною правосуб'єктністю, і його юридичне становище не є тотожним становищу особи, захист якої він здійснює.

У випадку, коли певним правом обвинуваченого (підозрюваного, засудженого) одночасно наділений і його захисник, законодавець прямо зазначив про це у КПК України.

Виходячи з наведеного, Велика Палата вважає, що за змістом положень частин першої та четвертої статті 403 КПК України під «особою, яка подала скаргу» необхідно розуміти учасника судового провадження, який реалізував своє право на апеляційне оскарження, діючи від свого імені.

Разом із тим, на переконання Великої Палати, відсутність у захисника процесуальних повноважень змінити та/або доповнити апеляційну скаргу, подану обвинуваченим, не буде створювати перешкод у реалізації права особи на захист. Адже навіть за умови наявності суттєвих недоліків апеляційної скарги, раніше поданої обвинуваченим чи іншим захисником, процесуальні інструменти здійснення адвокатом ефективного захисту на відповідній стадії процесу не вичерпуються особистим внесенням до такої скарги змін та/або доповнень.

Зокрема, захисник не позбавлений можливості: надати кваліфіковану юридичну допомогу у підготовці змін чи доповнень до скарги підзахисного, які останній вправі внести особисто; звернутися до апеляційного суду із власною скаргою; висловити у судовому засіданні позицію щодо раніше поданої скарги, навести додаткові доводи й аргументи, які суд має перевірити в межах повноважень, наданих законом.

Отже, у розумінні частини третьої статті 403 КПК «особою, яка подала апеляційну скаргу» є лише учасник судового провадження, який реалізував право на апеляційне оскарження від свого імені. Право змінити та/або доповнити апеляційну скаргу обвинуваченого, належить виключно суб'єкту її подання, тобто обвинуваченому.

У постанові Великої Палати, від якої має намір відступити Касаційний кримінальний суд, зроблено висновок, що поставлені у касаційних скаргах питання, що належать до предмета перевірки касаційного суду згідно з частиною першою статті 438 КПК України і спрямовані на покращення правового становища особи, яка піддається кримінальному переслідуванню, мають вирішуватися судом

касаційної інстанції по суті незалежно від того, чи ставили їх сторони перед судами попередніх інстанцій.

Так, згідно з частиною другою статті 404 КПК України суд апеляційної інстанції наділений повноваженнями вийти за межі апеляційних вимог, якщо цим не погіршується становище обвинуваченого або особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру. Згідно із цією ж правовою нормою якщо розгляд апеляційної скарги дає підстави для прийняття рішення на користь осіб, в інтересах яких апеляційні скарги не надійшли, суд апеляційної інстанції зобов'язаний прийняти таке рішення.

Відтак ігнорування апеляційним судом допущених судом першої інстанції істотного порушення вимог кримінального процесуального закону та/або неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність, що давало законні підстави прийняти рішення на користь обвинуваченого, незалежно від змісту розглянутих апеляційних скарг може тягнути скасування або зміну ухвали, вироку суду апеляційної інстанції. На настання зазначених правових наслідків не впливають причини, з яких відповідні питання не були предметом перевірки суду другої інстанції - чи вони не ставилися в апеляційних скаргах, чи ставилися з порушенням установленого законом порядку апеляційного оскарження.

В той же час приписи КПК України не ставлять право особи включити у касаційну скаргу ті чи інші доводи в залежність від того, чи заявлялися вони перед судом апеляційної інстанції або чи розглядалися цим судом.

У КПК відсутні положення, закріплені в інших процесуальних кодексах про те, що суд касаційної інстанції перевіряє законність судових рішень лише в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції (частина друга статті 400 ЦПК), у суді касаційної інстанції не приймаються і не розглядаються вимоги, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції (частина третя статті 300 ГПК, частина четверта статті 341 КАС). Це зумовлене істотною відмінністю кримінального судочинства від інших його форм. Натомість у кримінальному провадженні касаційний розгляд відбувається в межах того обвинувачення, по якому обвинувачений був засуджений або виправданий, чи кримінальне провадження було закрито.

Отже, відсутність перевірки апеляційним судом доводів, які не наводилися в апеляційних скаргах або заявлялися з порушенням установленого законом порядку, не перешкоджає перевірці таких доводів судом касаційної інстанції у межах процесуальних повноважень відповідно до статті 436 та частини першої статті 438 КПК України.

Велика Палата звертає увагу, що згідно із частиною другою статті 433 КПК України касаційний суд вправі вийти за межі касаційних вимог у бік покращення правового становища засудженого, а якщо задоволення касаційної скарги дає підстави прийняти рішення на користь особи, в чіїх інтересах скарги взагалі не подано, - зобов'язаний прийняти таке рішення.

Таким чином, позбавлення суду можливості вирішувати питання, поставлені перед ним у касаційних скаргах, лише через те, що вони не розглядалися апеляційним судом, суперечило б засаді верховенства права і закріпленим у статті 2 КПК України завданням кримінального провадження.

З огляду на викладене, відсутні підстави для відступу від правових висновків, викладених у постанові Великої Палати від 12 вересня 2018 року у справі № 523/6472/14-к, щодо меж перегляду судових рішень судом касаційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 24 квітня 2024 року у справі № 304/1035/20 можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119045334>

2. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висновку, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду

2.1. Цивільна юрисдикція

ВП ВС відступила від правового висновку КЦС ВС щодо неможливості касаційного оскарження судового рішення особою, яка його не оскаржувала в апеляційному порядку, визначивши, що відповідно до положень статті 389 ЦПК України в касаційному порядку можуть бути оскаржені судові рішення першої інстанції (крім судових рішень, визначених у частині третій цієї статті) або судові рішення в частині, які були предметом апеляційного перегляду, незалежно від того, за скаргою якого учасника судового провадження вони переглядалися. Якщо судові рішення першої інстанції або рішення у якійсь частині не переглядалися апеляційним судом, приписи пункту 1 частини першої статті 389 ЦПК України виключають можливість касаційного оскарження такого рішення або його відповідної частини.

ВП ВС відступила від правового висновку КЦС ВС щодо наявності у суду повноважень для визнання нещасного випадку таким, що пов'язаний із виробництвом, визначивши, що повноваження з визнання нещасного випадку таким, що пов'язаний з виробництвом, належать до виключної компетенції комісії (спеціальної комісії) з розслідування нещасного випадку, і цей факт не може бути визнаний таким у судовому порядку. Рішення комісії (спеціальної комісії) та відповідний акт можуть бути оскаржені до суду. У цьому випадку суд має встановити наявність або відсутність порушень при їх складанні, у тому числі й перевірити обґрунтованість визнання комісією нещасного випадку таким, що пов'язаний / не пов'язаний з виробництвом, і відповідно до цього ухвалити рішення.

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 до ТДВ «Шахта «Білозерська», Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України в Донецькій області, правонаступником якого є Головне управління Пенсійного фонду України в Донецькій області про визнання нещасного

випадку на виробництві, визнання недійсним та скасування акта форми Н-1/НП за касаційною скаргою ТДВ «Шахта «Білозерська» на рішення Добропільського міськрайонного суду Донецької області від 10 жовтня 2022 року та постанову Дніпровського апеляційного суду від 01 березня 2023 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_1 працював начальником зміни виробничої служби у ТДВ «Шахта «Білозерська». 20 лютого 2021 року з ним на робочому місці трапився нещасний випадок.

За результатами проведеного спеціальною комісією розслідування нещасного випадку 24 березня 2021 року складено відповідний акт, згідно з яким комісія встановила, що потерпілий прямував не за затвердженим маршрутом пересування для виїзду із шахти, переміщався стрічковим конвеєром, не призначеним для перевезення людей, тобто використовував його в особистих інтересах, що і стало причиною нещасного випадку. У зв'язку з цим, комісія з розслідування визнала нещасний випадок таким, що не пов'язаний з виробництвом.

Приписом Східного міжрегіонального управління Державної служби України з питань праці від 26 квітня 2021 року ТДВ «Шахта «Білозерська» було зобов'язано провести повторне розслідування вказаного нещасного випадку.

18 травня 2021 року новим складом комісії за результатами повторного розслідування прийнято рішення, що нещасний випадок, який стався з начальником зміни виробничої служби ТДВ «Шахта «Білозерська» ОСОБА_1, не пов'язаний з виробництвом, у зв'язку із чим складено акт за формою Н-1/НП.

Задовольняючи позов, суди попередніх інстанцій, дійшли висновку, що нещасний випадок із позивачем є таким, що пов'язаний з виробництвом, оскільки він стався під час виконання ним трудових обов'язків, у період його перебування на території підприємства та протягом робочого часу.

Відповідач звернувся із касаційною скаргою. Водночас у ввідзиві на касаційну скаргу представник ОСОБА_1 просила закрити касаційне провадження, посилаючись на те, що відповідач не оскаржував рішення суду першої інстанції в апеляційному порядку, фактично погодившись із ним.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Щодо розгляду касаційної скарги особи, яка не оскаржувала рішення першої інстанції в апеляційному порядку

Відповідно до статті 17 ЦПК України учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення. Не допускається касаційне оскарження судового рішення суду першої інстанції без його перегляду в апеляційному порядку.

Встановлення у процесуальному законі обмеження можливості касаційного оскарження рішення суду першої інстанції, яке не переглядав апеляційний суд,

є розумним і має на меті забезпечити стабільність цивільного процесу та запобігти можливим зловживанням процесуальними правами. Верховний Суд вважає таку мету легітимною. Зазначене обмеження є передбачуваним, оскільки чітко регламентоване процесуальним законом.

Пунктом 1 частини першої статті 389 ЦПК України передбачено, що учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити у касаційному порядку рішення суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи та постанову суду апеляційної інстанції, крім судових рішень, визначених у частині третій цієї статті.

З аналізу наведених вище норм процесуального права Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що в касаційному порядку можуть бути оскаржені судові рішення першої інстанції в цілому (крім судових рішень, визначених у частині третій статті 389 ЦПК України) або рішення суду в частині, які були предметом перегляду в апеляційному порядку, незалежно від того, за скаргою якого учасника судового провадження вони переглядалися.

У разі ж якщо судові рішення першої інстанції або рішення у якійсь частині не переглядалися апеляційним судом, приписи пункту 1 частини першої статті 389 ЦПК України виключають можливість касаційного оскарження такого рішення або його відповідної частини.

Враховуючи викладене, Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від правового висновку щодо застосування статті 389 ЦПК України, викладеного в ухвалах Касаційного цивільного суду від 14 лютого 2024 року у справі № 753/405/20 та від 16 лютого 2024 року у справі № 653/790/20, в якому касаційний суд відхилив можливість касаційного оскарження судового рішення особою, яка його не оскаржувала в апеляційному порядку, навіть за умови перегляду цього рішення по суті в повному обсязі за апеляційною скаргою іншого учасника судового процесу.

Щодо порядку визнання нещасного випадку таким, що пов'язаний з виробництвом

Згідно зі статтею 171 КЗпП України роботодавець повинен проводити розслідування та вести облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві відповідно до порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України.

Статтею 22 Закону України «Про охорону праці» також встановлено, що роботодавець повинен організувати розслідування та вести облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій відповідно до положення, що затверджується Кабінетом Міністрів України за погодженням із всеукраїнськими об'єднаннями профспілок.

Пунктом 12 Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2019 року № 337 (далі – Порядок № 337) визначено, що на підприємстві (в установі, організації) утворюється комісія з розслідування

нещасних випадків та/або гострих професійних захворювань (отруень), що не підлягають спеціальному розслідуванню (далі - комісія). Комісія утворюється наказом роботодавця не пізніше наступного робочого дня після отримання інформації про нещасний випадок та/або гостре професійне захворювання (отруєння) від безпосереднього керівника робіт, повідомлення від закладу охорони здоров'я, заяви потерпілого, членів його сім'ї чи уповноваженої ним особи.

Пунктом 33 Порядку № 337 передбачено, що комісія (спеціальна комісія) зобов'язана, зокрема визначити, пов'язані чи не пов'язані нещасний випадок та/або гостре професійне захворювання (отруєння) з виробництвом.

Відповідно до пункту 58 Порядку № 337 протягом трьох років з дати отримання акта за формою Н-1 потерпілий, член його сім'ї чи уповноважена ними особа або органи, установи та організації, представники яких брали участь у розслідуванні нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння), мають право звернутися до роботодавця, Держпраці або її територіального органу щодо призначення повторного розслідування (спеціального розслідування) у зв'язку з незгодою з обставинами та причинами настання нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння) та/або з висновком комісії, які викладені в акті за формою Н-1. Висновки повторного спеціального розслідування нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння) можуть бути оскаржені лише у судовому порядку.

Зазначені положення Порядку дають підстави дійти висновку, що до виключної компетенції комісії (спеціальної комісії) по розслідуванню нещасного випадку належать повноваження з визнання нещасного випадку таким, що пов'язаний з виробництвом, і такий факт не може бути визнаний таким у судовому порядку. Саме комісія (спеціальна комісія) встановлює факт пов'язаності чи непов'язаності нещасного випадку з виробництвом.

Рішення комісії (спеціальної комісії) та відповідний акт можуть бути оскаржені до суду. У цьому випадку суд має встановити наявність або відсутність порушень при їх складанні, у тому числі й перевірити обґрунтованість визнання комісією нещасного випадку таким, що пов'язаний / не пов'язаний з виробництвом, і відповідно до цього ухвалити рішення.

Суд не уповноважений встановлювати або вважати доведеним факт пов'язаності чи не пов'язаності нещасного випадку з виробництвом.

Ураховуючи викладене, Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від правового висновку Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, сформульованого в постанові від 13 грудня 2023 року у справі № 459/1639/22 (провадження № 61-11890св23), про наявність у суду повноважень щодо визнання нещасного випадку таким, що пов'язаний із виробництвом. Велика Палата Верховного Суду виснувала, що суд не наділений такими повноваженнями, а може лише перевіряти правильність установлення такого факту іншими уповноваженими на те органами.

Так, в акті розслідування (спеціального розслідування) нещасного випадку, що стався 20 лютого 2021 року на ТДВ «Шахта «Білозерська», комісія дійшла висновку, що нещасний випадок не пов'язаний з виробництвом, оскільки потерпілий ОСОБА_1 переміщався стрічковим конвеєром, не призначеним для перевезення людей, тобто використовував його в особистих інтересах, що і стало причиною нещасного випадку.

У пункті 53 Порядку № 337 визначено перелік підстав, за наявності яких нещасний випадок визнається таким, що не пов'язаний з виробництвом. В оспореному акті розслідування (спеціального розслідування) нещасного випадку не вказано жодної з наведених вище підстав вважати, що цей випадок не пов'язаний з виробництвом. Натомість суди встановили і в касаційній скарзі не заперечується, що кримінального провадження відносно потерпілого ОСОБА_1 не відкривалося, у матеріалах справи також відсутні відомості про закриття кримінального провадження за nereабілітуючими обставинами відносно нього.

Суди встановили, що ОСОБА_1 під час отримання травми перебував на території шахти, мав право вільно пересуватися по шахті в будь-якому напрямку для виконання своїх обов'язків.

Наведеного в акті розслідування (спеціального розслідування) нещасного випадку комісія не спростувала та вказала неналежні з точки зору положень Порядку № 337 підстави вважати, що нещасний випадок, який стався із ОСОБА_1, є таким, що не пов'язаний із виробництвом.

З наведеного слідує, що суди першої та апеляційної інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про скасування акта форми Н-1/НП від 18 травня 2021 року про проведення розслідування нещасного випадку, який стався з ОСОБА_1 20 лютого 2021 року о 00 год 54 хв.

Разом з тим суди дійшли помилкового висновку про можливість визнання зазначеного нещасного випадку таким, що пов'язаний з виробництвом, оскільки суд не уповноважений встановлювати або вважати доведеним факт пов'язаності чи не пов'язаності нещасного випадку з виробництвом, а тим більше встановлювати такий факт у резолютивній частині судового рішення. Тому судові рішення у цій частині підлягають скасуванню з ухваленням нового рішення про відмову в задоволенні цієї позовної вимоги.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 22 травня 2024 року у справі № 227/2301/21 можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119493878>

ВП ВС відступила від висновку КЦС ВС щодо припинення договору іпотеки у разі відступлення права вимоги за основним та іпотечним зобов'язанням на користь різних осіб, визначивши, що законодавство України не передбачає «абстрактну іпотеку»; права вимоги за основним зобов'язанням та права вимоги за іпотечним зобов'язанням як забезпечувальним до такого основного не можуть бути одночасно відступлені кредитором на користь різних осіб. Втім порушення

порядку переходу права іпотеки до його набувача, в результаті чого виникла така аномалія, як «абстрактна іпотека», не припиняє іпотеку.

При з'ясуванні належності права іпотеки у разі реєстрації такого права за особою, коли рішенням суду в іншій справі констатовано, що такій особі не належать права іпотекодержателя, оцінювати потрібно передовсім правову підставу такого права, а не його формальну реєстрацію у відповідному державному реєстрі, оскільки справедлива правова підстава (*justus titulus*) має переважне значення під час з'ясування питання належності особі права.

Враховуючи фактичні обставини цієї конкретної справи, саме лише нездійснення нотаріального посвідчення правочину, укладеного за результатами проведення торгів з продажу майна (активів) банку, що ліквідується, які були проведені з дотриманням вимог законодавства, не може свідчити про нікчемність торгів загалом, а фактично є недооформленням договірних відносин між банком та переможцем торгів. Це не припиняє іпотеку і не позбавляє первинного іпотекодержателя (первісного кредитора), в разі виконання рішення суду, яким підтверджено його право іпотекодержателя, та внесення запису до державного реєстру про право іпотеки, права завершити процедуру торгів – дооформити договірні відносини, укласти нотаріально посвідчений договір та внести відомості про відступлення права вимоги за іпотечним договором до певного державного реєстру

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа - ПАТ «Український професійний банк» (далі – ПАТ «УПБ»), про звернення стягнення на предмет іпотеки та за зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1, ПАТ «Український професійний банк» про визнання недійсним договору відступлення права вимоги за кредитним договором, визнання іпотечного договору припиненим за касаційною скаргою ОСОБА_2 на постанову Київського апеляційного суду від 22 квітня 2021 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

08 лютого 2011 року ПАТ «УПБ» та ОСОБА_2 уклали кредитний договір, за умовами якого позичальник отримав кредит на придбання квартири, на забезпечення виконання зобов'язань за яким також уклали договір іпотеки, предметом якого є квартира.

26 травня 2015 року ПАТ «УПБ» і ТОВ «ФК «Аурум фінанс» уклали договір про відступлення права вимоги, за умовами якого ПАТ «УПБ» відступило ТОВ «ФК «Аурум фінанс» право грошової вимоги та всі пов'язані з нею права до ОСОБА_2 за кредитним та іпотечним договорами.

Того ж дня до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно внесено зміни, згідно з якими статус іпотекодержателя за іпотечним договором внаслідок відступлення права вимоги набуло ТОВ «ФК «Аурум фінанс».

Рішенням господарського суду від 24 травня 2017 року, зокрема відновлено статус ПАТ «УПБ» як іпотекодержателя та/або обтяжувача та визнано належність

ПАТ «УПБ» права майнової вимоги до ОСОБА_2 за кредитним договором та договором забезпечення.

У зв'язку із введенням тимчасової адміністрації та подальшою ліквідацією ПАТ «УПБ» 06 березня 2019 року проведено електронний аукціон з продажу права вимоги за кредитним договором від 08 лютого 2011 року, укладеним між ОСОБА_2 та ПАТ «УПБ», а також майнових прав на предмет забезпечення – квартиру, за результатом якого ПАТ «УПБ» уклав з переможцем аукціону ОСОБА_1 договір про відступлення (купівлю-продаж) прав вимоги за кредитним договором та договір про купівлю-продаж майнових прав за іпотечним договором.

З огляду на неналежне виконання зобов'язань ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом до позичальника про звернення стягнення на предмет іпотеки.

Позичальник подав зустрічний позов, зокрема, про визнання іпотечного договору припиненим, посилаючись на те, що позивач не набув прав іпотекодержателя у зв'язку із нікчемністю договору про відступлення права вимоги за іпотечним договором, який не був нотаріально посвідчений. Тобто відступлення прав за іпотечним договором не відбулося одночасно з відступленням права вимоги за кредитним договором, як того вимагає стаття 24 Закону України «Про іпотеку» (далі – Закон № 898-IV).

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до частини першої статті 24 Закону № 898-IV відступлення прав за іпотечним договором здійснюється без необхідності отримання згоди іпотекодавця, якщо інше не встановлено іпотечним договором і за умови, що одночасно здійснюється відступлення права вимоги за основним зобов'язанням. Якщо не буде доведено інше, відступлення прав за іпотечним договором свідчить про відступлення права вимоги за основним зобов'язанням.

Припис статті 24 Закону № 898-IV закріплює правило, відповідно до якого у регулятивних правовідносинах відступлення прав за іпотечним договором здійснюється лише за умови, що одночасно здійснюється відступлення права вимоги за основним зобов'язанням.

Отже, відступлення права вимоги за іпотечним договором, за загальним правилом, має відбуватися одночасно з відступленням права вимоги за кредитним договором. Права вимоги за основним зобов'язанням та права вимоги за іпотечним зобов'язанням як забезпечувальним до такого основного не можуть бути одночасно відступлені кредитором на користь різних осіб, оскільки «абстрактну іпотеку» (без зв'язку з належним кредиторі основним зобов'язанням) закон не передбачає, а, навпаки, констатує, що іпотекодержателем завжди є кредитор (стаття 1 Закону № 898-IV), що відповідає суті іпотеки як способу забезпечення виконання зобов'язання.

Велика Палата Верховного Суду наголошує, що механізм дії норм права визначається залежно від того, в охоронних чи в регулятивних відносинах виник спір.

У регулятивних відносинах законодавець передбачив заборону на одночасне відступлення права вимоги за основним та іпотечним зобов'язаннями на користь

різних осіб. Проте в охоронних відносинах у разі виникнення спору належність прав за основним та іпотечним зобов'язаннями різним особам є можливою та не призводить до недійсності як основного, так і забезпечувального зобов'язань.

Відтак потрібно враховувати, що правила частини першої статті 24 Закону № 898-IV не можуть застосовуватись до фактичної ситуації, коли у правозастосуванні відбулася певна аномалія та виникли охоронні відносини. Зокрема, за обставинами справи, що переглядається, право іпотеки у відповідному реєстрі зареєстровано не за правомірним іпотекодержателем, оскільки судовим рішенням, що набрало законної сили, відновлено статус ПАТ «УПБ» як іпотекодержателя та/або обтяжувача і визнано наявність у ПАТ «УПБ» права майнової вимоги до ОСОБА_2 за кредитним договором та договором забезпечення.

Також відповідно до частини третьої статті 24 Закону № 898-IV правочин про відступлення прав за іпотечним договором підлягає нотаріальному посвідченню. Відомості про таке відступлення підлягають державній реєстрації у встановленому законодавством порядку.

Тож законодавство встановлює імперативну вимогу щодо нотаріального посвідчення іпотечного договору та договору про відступлення прав за таким договором.

За змістом частини першої статті 220 ЦК України у разі недодержання сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним.

Утім, потрібно враховувати, що правова природа процедур реалізації майна на торгах полягає в продажу майна, тобто у вчиненні дій, спрямованих на виникнення в покупця зобов'язання зі сплати коштів за продане майно та передання права на майно до покупця - учасника торгів. Процедура набуття майна на торгах є різновидом договору купівлі-продажу. Отже, реалізація майна є завершеною з моменту виконання сторонами договору купівлі-продажу, укладеного на торгах.

Специфіка проведення конкурсних процедур з відчуження майна (активів) банку полягає в тому, що зазначені процедури є тривалими та складаються з низки визначених законодавством дій, які здійснюють учасники цих процедур, маючи на меті вчинення двостороннього правочину та виникнення на його підставі певних прав та обов'язків.

Враховуючи фактичні обставини цієї конкретної справи, Велика Палата Верховного Суду виснує, що сама по собі відсутність нотаріального посвідчення правочину, укладеного за результатами торгів, які були проведені з дотриманням вимог законодавства, не може свідчити про нікчемність торгів у цілому, а фактично є незавершеним оформленням договірних відносин між банком та переможцем торгів.

Сторони правочину про відступлення прав вимоги за іпотечним договором, укладеного за результатами проведення торгів, не позбавлені можливості посвідчити його нотаріально у подальшому, а також здійснити державну

реєстрацію відомостей про таке відступлення на виконання вимог частини третьої статті 24 Закону № 898-IV. З цього моменту у сторін виникнуть права та обов'язки, передбачені договором, зокрема цесіонарій набуде статусу іпотекодержателя та притаманних цьому статусу прав, а саме - права на звернення стягнення на предмет іпотеки. Такі висновки Велика Палата сформулювала винятково у контексті тлумачення приписів частини першої статті 24 Закону № 898-IV за конкретних обставин цієї справи.

Вочевидь недооформлення у належний спосіб відступлення права вимоги за іпотечним договором не може вражати саме іпотечне зобов'язання настільки, аби бути підставою для припинення самої іпотеки.

Відповідно й порушення порядку переходу права іпотеки до його набувача за змістом статті 17 Закону № 898-IV не припиняє іпотеку і не позбавляє первинного іпотекодержателя (первісного кредитора) права завершити процедуру торгів – дооформити договірні відносини, укласти нотаріально посвідчений договір.

Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновком Верховного Суду у складі колегії судів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, викладеного у постанові від 12 грудня 2018 року у справі № 758/3453/16-ц про те, що законодавство України не передбачає «абстрактну іпотеку»; права вимоги за основним зобов'язанням та права вимоги за іпотечним зобов'язанням як забезпечувальним до такого основного не можуть бути одночасно відступлені кредитором на користь різних осіб. Водночас Велика Палата Верховного Суду наголошує, що ні ЦК України, ні Закон № 898-IV не пов'язують припинення іпотеки та відповідного договору з такими обставинами («абстрактною іпотекою»). Отже, такий висновок Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду суперечить приписам статті 17 Закону № 898-IV, врахованої у системному зв'язку з правилами частини першої статті 24 цього Закону, а тому наявні підстави для відступу від нього, оскільки законодавство України хоча й не передбачає «абстрактну іпотеку», проте її наявність не тягне припинення іпотеки.

Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновками суду апеляційної інстанції про те, що наразі ОСОБА_1 на підставі цього договору не набув прав іпотекодержателя за іпотечним договором від 08 лютого 2011 року. Втім, з огляду на встановлені судами фактичні обставини цієї справи наведене не означає, що результати торгів є нікчемними загалом, а також що договір про відступлення прав за іпотечним договором не може бути посвідчений нотаріально в подальшому з наступною державною реєстрацією відомостей про таке відступлення.

У справі, що переглядається, суд апеляційної інстанції встановив, а учасники справи не спростували, що зобов'язання за кредитним договором від 08 лютого 2011 року не припинені та строк дії іпотечного договору від 08 лютого 2011 року не закінчився.

Тож у цій справі іпотека не може бути припинена, оскільки не припинено основне зобов'язання та не закінчився строк дії іпотечного договору;

іпотекодержатель не набув право власності на предмет іпотеки; іпотечний договір є дійсним до теперішнього часу (не визнавався недійсним у судовому порядку); передане в іпотеку майно не знищено; не існує інших підстав, передбачених Законом № 898-IV.

Особливістю справи, що переглядається, є те, що рішенням господарського суду від 24 травня 2017 року б, зокрема, відновлено статус ПАТ «УПБ» як іпотекодержателя та/або обтяжувача та визнано наявність у ПАТ «УПБ» права майнової вимоги до ОСОБА_2 за кредитним договором від 08 лютого 2011 року № 329 та договором забезпечення.

Зазначеним рішенням фактично визнано належність забезпеченого іпотекою права вимоги ПАТ «УПБ». Проте згідно з відомостями Державного реєстру речових прав на нерухоме майно іпотекодержателем квартири за іпотечним договором від 08 лютого 2011 року станом на 24 липня 2019 року є ТОВ «ФК «Аурум фінанс».

Тобто має місце невиконання судового рішення, яке у свою чергу, є підставою для реєстрації (відновлення) права іпотеки за ПАТ «УПБ».

Тож особливістю цього спору є те, що є рішення суду, яким спростовано презумпцію реєстраційного статусу ТОВ «ФК «Аурум фінанс» як іпотекодержателя. Це рішення суду має пріоритет у з'ясуванні того питання, хто є дійсним іпотекодержателем – ПАТ «УПБ» чи ТОВ «ФК «Аурум фінанс».

Тобто оцінювати потрібно передовсім правову підставу такого права, а не його формальну реєстрацію у відповідному державному реєстрі, оскільки справедлива правова підстава (*justus titulus*) має переважне значення під час з'ясування питання належності особі права.

Тож співвідносячи права ТОВ «ФК «Аурум фінанс» та ПАТ «УПБ», Велика Палата Верховного Суду наголошує, що належним іпотекодержателем є саме ПАТ «УПБ», оскільки його правовий титул підтверджений судовим рішенням, хоча це рішення в частині відновлення запису про право іпотеки за банком поки й не виконане. Натомість ТОВ «ФК «Аурум фінанс», яке має формальну реєстрацію за ним права іпотеки, не є належним іпотекодержателем, оскільки правової підстави для цього немає.

Задля можливості відчужувати належне банку право вимоги за іпотечним зобов'язанням, він мав відновити запис, зареєструвавши за собою право іпотеки. Відповідно ОСОБА_1 наразі не набув прав належного іпотекодержателя за згаданим іпотечним договором.

Втім, за умови внесення запису до державного реєстру про право іпотекодержателя банк зберігає за собою повноваження у законний спосіб здійснити (дооформити) відчуження належних йому як іпотекодержателю прав, укласти нотаріально посвідчений договір про відступлення права вимоги за іпотечним договором на користь особи, якій відступлено і права вимоги за основним зобов'язанням.

Враховуючи викладене, Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновком суду апеляційної інстанції про те, що підстав для припинення іпотечного договору немає, втім робить такі висновки дещо з інших мотивів.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 22 травня 2024 року у справі № 754/8750/19 можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119583712>

ВП ВС відступила від висновку КЦС ВС щодо тлумачення факту призначення в. о. директора як призначення керівника підприємства в законному порядку, визначивши, що умови наказу уповноваженого органу управління державним підприємством про призначення особи виконувачем обов'язків керівника підприємства в частині «до призначення керівника в установленому законодавством порядку» потрібно тлумачити у широкому сенсі, а саме як до призначення керівника за результатами проведеного конкурсу шляхом укладення з ним контракту, так і призначення іншої особи, на яку покладається виконання обов'язків керівника підприємства шляхом видачі відповідного наказу.

Виконувач обов'язків керівника підприємства може бути звільнений на підставі пункту 2 частини першої статті 36 КЗпП України на підставі наказу уповноваженого органу управління державним підприємством зі впливом трьохмісячного строку, або настання відповідної події – призначення нового в.о. керівника

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за касаційною скаргою ОСОБА_1 на постанову Київського апеляційного суду від 17 травня 2023 року у справі за позовом ОСОБА_1 до Державного спеціалізованого підприємства «Центральне підприємство з поводження з радіоактивними відходами», Державного агентства України з управління зоною відчуження про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Наказом Державного агентства України з управління зоною відчуження від 25 травня 2021 року ОСОБА_1 призначено з 25 травня 2021 року в. о. генерального директора ДСП «Центральне підприємство з поводження з радіоактивними відходами» до призначення керівника в установленому законодавством порядку.

Наказом підприємства від 25 травня 2021 року його призначено з 25 травня 2021 року в. о. генерального директора підприємства.

З 21 липня до 25 жовтня 2021 року позивач перебував у стані тимчасової непрацездатності, що підтверджується листами непрацездатності.

Наказом Державного агентства України з управління зоною відчуження від 16 вересня 2021 року його звільнено з 16 вересня 2021 року від виконання обов'язків генерального директора на підставі пункту 2 частини першої статті 36 КЗпП України.

На виконання зазначеного наказу підприємство видало наказ від 20 вересня 2021 року про його звільнення з 16 вересня 2021 року від виконання обов'язків генерального директора на підставі пункту 2 частини першої статті 36 КЗпП України.

Позивач вважав, що його звільнено незаконно, оскільки у наказі Державного агентства України з управління зоною відчуження від 25 травня 2021 року

зазначено, що він призначений на посаду в. о. генерального директора до призначення керівника в установленому законодавством порядку. Водночас конкурс з відбору керівника та призначення керівника підприємства в установленому порядку не було проведено, тому не настала подія, визначена в наказі від 25 травня 2021 року, до настання якої він мав виконувати обов'язки генерального директора підприємства.

Наказ про звільнення видано в період його тимчасової непрацездатності, що суперечить приписам статті 40 КЗпП України.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Особа, яка тимчасово виконує обов'язки керівника підприємства за вакантною посадою, тобто «виконувач обов'язків директора підприємства» так і особа, яка на постійній основі обіймає посаду керівника підприємства, тобто «директор (генеральний директор) підприємства» підпадають під загальне поняття «керівник підприємства».

За змістом пункту 2 Порядку проведення конкурсного відбору керівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03 вересня 2008 року № 777 (далі – Порядок № 777) (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) підставою для оголошення конкурсного відбору керівника підприємства є рішення (наказ) міністерства, Фонду державного майна або іншого органу, який виконує функцію з управління підприємством, державним господарським об'єднанням, державною холдинговою компанією, іншою державною господарською організацією.

Водночас підпунктом 2 пункту 2 Порядку № 777 (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) встановлено, що до оголошення конкурсного відбору або на період проведення конкурсного відбору суб'єкт управління на строк, який не може перевищувати трьох місяців, тимчасово покладає виконання обов'язків або призначає виконуючого обов'язки керівника підприємства, що має стратегічне значення для економіки та безпеки держави і вартість активів якого за даними останньої фінансової звітності або річний розмір чистого доходу якого перевищує 200 млн гривень, та/або керівника особливо важливого для економіки підприємства (підприємства, вартість активів якого за даними останньої фінансової звітності перевищує 2 млрд гривень або річний розмір чистого доходу якого перевищує 1,5 млрд гривень, банку, у статутному капіталі якого держава володіє часткою понад 75 відсотків).

Суди першої та апеляційної інстанцій встановили, що наказом Державного агентства України з управління зоною відчуження від 25 травня 2021 року позивача призначено з 25 травня 2021 року в. о. генерального директора ДСП «Центральне підприємство з поводження з радіоактивними відходами» до призначення керівника в установленому законодавством порядку.

Постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2019 року № 950 «Про внесення змін до переліку об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави» ДСП «Центральне

підприємство з поводження з радіоактивними відходами» віднесено до об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави.

Отже, за загальним правилом, призначення на вакантну посаду керівника державного підприємства (у спірних правовідносинах – ДСП «Центральне підприємство з поводження з радіоактивними відходами») проводиться уповноваженим органом управління об'єктами державної власності (у спірних правовідносинах – Державне агентство України з управління зоною відчуження), який реалізує свої владні функції щодо організаційно-кадрового забезпечення з метою здійснення ефективного функціонування державного сектору економіки.

З правового аналізу положень Порядку № 777 можна виснувати, що цей Порядок визначає процедуру призначення керівника державного підприємства або шляхом укладення контракту з переможцем конкурсного відбору (1), або шляхом призначення в. о. керівника підприємства (2).

Трудові відносини з переможцем конкурсного відбору оформлюються контрактом, а з в. о. керівника підприємства – строковим трудовим договором, яким є наказ про призначення.

Водночас приписами підпункту 2 пункту 2 Порядку № 777 (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) встановлено, що у будь-якому випадку строк, на який тимчасово покладається виконання обов'язків або призначається виконуючого обов'язки керівника підприємства, не може перевищувати трьох місяців.

У наказі від 25 травня 2021 року про призначення позивача в. о. генерального директора строк дії цього трудового договору не обмежений чіткою календарною датою, а обмежений певною подією, яка має настати (зокрема, призначення на посаду керівника в установленому законом порядку).

Отже, відносини підприємства з працівником, який виконує обов'язки керівника цього підприємства, мають строковий характер. Строк дії такого договору визначається змістом наказу при призначення такого працівника чи про покладання виконання обов'язків за відповідною посадою, але не може перевищувати строк, визначений підпунктом 2 пункту 2 Порядку № 777 (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин).

Якщо закінчення певного строку пов'язано з декількома обставинами, то настання будь-якої з них призводить до його закінчення.

З урахуванням наведеного Велика Палата Верховного Суду висувала, що наказ Державного агентства України з управління зоною відчуження від 25 травня 2021 року у частині такої його умови - «до призначення керівника в установленому законодавством порядку» - потрібно тлумачити у широкому сенсі, а саме як до призначення керівника за результатами проведеного конкурсу шляхом укладення з ним контракту, так і до призначення іншої особи, на яку покладається виконання обов'язків керівника (генерального директора) підприємства шляхом видачі відповідного наказу органом управління.

Суди встановили, що позивач призначений на посаду в. о. генерального директора ДСП «Центральне підприємство з поводження з радіоактивними відходами» з 25 травня 2021 року, а тому, враховуючи приписи підпункту 2 пункту 2 Порядку № 777 (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин), тримісячний строк виконання позивачем обов'язків керівника ДСП «Центральне підприємство з поводження з радіоактивними відходами» закінчувався 25 серпня 2021 року. У зазначену дату позивач перебував у стані тимчасової непрацездатності.

Отже, зі спливом трьох місяців від дати призначення позивача на посаду в. о. генерального директора у роботодавця виникло право на припинення трудових відносин з позивачем у силу приписів підпункту 2 пункту 2 Порядку № 777 (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин).

Окрім того, наказом Державного агентства України з управління зоною відчуження від 17 вересня 2021 року призначено в. о. генерального директора ДСП «Центральне підприємство з поводження з радіоактивними відходами» ОСОБА_2.

Відповідно настала подія, з якою також пов'язувалось припинення строкового договору, укладеного між ОСОБА_1 та ДСП «Центральне підприємство з поводження з радіоактивними відходами», тому в роботодавця існували правові підстави для звільнення позивача за приписами пункту 2 частини першої статті 36 КЗпП України.

Оскільки на час звільнення позивача настали обидві з двох можливих підстав, з якими за обставинами цієї справи пов'язувалося припинення строку дії строкового трудового договору з позивачем, то, з урахуванням наведеного, правильним є висновок суду апеляційної інстанції про відсутність правових підстав для скасування оспорюваних наказів відповідачів про звільнення позивача та поновлення його на роботі.

Велика Палата Верховного Суду погоджується також і з висновком апеляційного суду про те, що сам лише факт звільнення позивача у день його перебування на лікарняному не є достатньою підставою для визнання незаконними спірних наказів відповідачів. Порушення прав позивача у такому випадку може бути усунуто судом шляхом зміни дати звільнення, тобто визначення дати припинення трудових відносин у перший день після закінчення періоду непрацездатності за наявності підстав для звільнення.

Оскільки у період запровадження в Україні воєнного стану призначення керівника державного підприємства на конкурсних засадах не здійснюється, а строк тимчасового виконання обов'язків керівника підприємства законодавчо не визначений, то, вирішуючи питання щодо звільнення в. о. керівника державного підприємства на підставі пункту 2 частини першої статті 36 КЗпП України, потрібно виходити з конкретних підстав, визначених сторонами у наказі про призначення в.о. керівника підприємства.

Таким чином, Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від висновків Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, викладених в постановах від 06 липня 2022 року у справі № 275/404/21, від 27 січня 2021 року

у справі № 686/21123/19 та від 17 червня 2022 року у справі № 556/1395/21 щодо незаконного звільнення позивача, якого призначено наказом уповноваженого органу управління в. о. директора державного підприємства за його згодою на період до призначення керівника цього підприємства у встановленому порядку, у зв'язку з призначенням на підприємстві замість позивача на посаду в. о. директора підприємства іншої особи без проведення конкурсного відбору.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 22 травня 2024 року у справі № 366/3222/21 можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119583718>

ВП ВС відступила від власного правового висновку щодо наслідків пропуску строку для подання заяви про перегляд заочного рішення, визначивши, що оцінка поважності причин пропуску строку на подання заяви про перегляд заочного рішення та наявності підстав для його поновлення належить до компетенції місцевого суду, до якого подана така заява. Наслідком пропуску строку для подання заяви про перегляд заочного рішення за умови відсутності поважних причин для його поновлення є залишення такої заяви без розгляду на підставі частини другої статті 126 ЦПК України, а не залишення її без задоволення

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за касаційною скаргою ОСОБА_1 на ухвалу Оболонського районного суду міста Києва від 23 січня 2023 року та постанову Київського апеляційного суду від 22 травня 2023 року за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про стягнення трьох процентів річних за договором позики, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У вересні 2020 року ОСОБА_2 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_1 про стягнення трьох процентів річних за договором позики. Заочним рішенням суду від 01 червня 2021 року позов задоволено.

Апеляційний суд ухвалою від 08 грудня 2022 року апеляційну скаргу ОСОБА_1 на заочне рішення суду першої інстанції від 01 червня 2021 року повернув відповідачці та роз'яснив їй право на звернення до суду першої інстанції із заявою про перегляд заочного рішення відповідно до статті 285 ЦПК України.

У січні 2023 року ОСОБА_1 звернулася до місцевого суду із заявою про перегляд заочного рішення, в якій просила скасувати зазначене заочне рішення, а також поновити строк на подання заяви про перегляд заочного рішення, посилаючись на те, що копію цього судового рішення не отримувала, про його наявність дізналася лише 11 листопада 2022 року.

Ухвалою суду першої інстанції, залишеною без змін постановою апеляційного суду, в задоволенні клопотання ОСОБА_1 про поновлення строку на подання заяви про перегляд заочного рішення відмовлено, заяву залишено без розгляду. Суди дійшли висновку про відсутність поважних обставин, які об'єктивно перешкождали ОСОБА_1 звернутися до суду із заявою про перегляд заочного рішення у визначений процесуальним законом строк, а тому її клопотання про поновлення цього процесуального строку задоволенню не підлягає.

Звертаючись з касаційною скаргою, ОСОБА_1 зазначила, зокрема, що суди не врахували правового висновку, викладеного у постанові Великої Палати Верховного Суду від 09 листопада 2021 року у справі № 214/5505/16, згідно з яким місцевий суд не наділений повноваженням залишати заяву про перегляд заочного рішення без розгляду.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

З урахуванням того, що належне повідомлення відповідача про розгляд справи є однією з основних умов проведення її заочного розгляду, а також приймаючи до уваги положення статей 284, 287, 288 ЦПК України, Велика Палата Верховного Суду зазначає, що право відповідача на доступ до суду апеляційної інстанції при заочному розгляді справи місцевим судом не є абсолютним та забезпечується за умови дотримання ним порядку попереднього звернення до суду першої інстанції із заявою про перегляд заочного рішення, у тому числі з урахуванням визначених процесуальним законом строків.

Відповідно до частини другої статті 284 ЦПК України заяву про перегляд заочного рішення може бути подано протягом тридцяти днів з дня його проголошення. Учасник справи, якому повне заочне рішення суду не було вручене у день його проголошення, має право на поновлення пропущеного строку на подання заяви про його перегляд - якщо така заява подана протягом двадцяти днів з дня вручення йому повного заочного рішення суду.

Строк на подання заяви про перегляд заочного рішення може бути також поновлений в разі пропуску з інших поважних причин (частини третя, четверта статті 284 ЦПК України).

Водночас норми ЦПК України не визначають спеціального механізму процесуального реагування суду на пропуск відповідачем строку для подання заяви про перегляд заочного рішення, якщо заявник не подав клопотання про поновлення пропущеного строку або якщо причини, зазначені ним у відповідному клопотанні, визнані судом неповажними.

Наслідки пропуску процесуальних строків на вчинення процесуальних дій передбачені у статті 126 ЦПК України. Документи, подані після закінчення процесуальних строків, суд зобов'язаний залишити без розгляду, крім випадків, передбачених цим Кодексом (частина друга статті 126 ЦПК України).

На переконання Великої Палати Верховного Суду, частину другу статті 126 ЦПК України треба розглядати у сукупності з нормами статті 127 цього Кодексу, якою встановлено процедуру поновлення пропущеного строку. Тобто законодавець у частині другій статті 126 ЦПК України під формулою «крім випадків, передбачених цим Кодексом» насамперед мав на увазі застосування норм статті 127 ЦПК України щодо поновлення строку за наявності поважних причин. Крім того, формулу «крім випадків, передбачених цим Кодексом» потрібно розуміти так, що процесуальний закон може передбачати випадки, коли законодавець у певній нормі надав імперативну вказівку про те, що суд не має права залишати без розгляду заяву, подану з пропуском строку на її подачу.

Велика Палата Верховного Суду зауважує, що зміст статей 284, 286, 287 ЦПК України не дає підстав для висновку, що у цих нормах міститься інакший порядок дій суду, ніж той, що встановлений у статтях 126, 127 цього Кодексу.

Так, прийнявши належно оформлену заяву про перегляд заочного рішення, суд невідкладно надсилає її копію та копії доданих до неї матеріалів іншим учасникам справи. Одночасно суд повідомляє учасникам справи про дату, час і місце розгляду заяви (частина перша статті 286 ЦПК України). У результаті розгляду заяви про перегляд заочного рішення суд згідно із частиною третьою статті 287 ЦПК України може своєю ухвалою: 1) залишити заяву без задоволення; 2) скасувати заочне рішення і призначити справу до розгляду за правилами загального чи спрощеного позовного провадження.

Очевидно, що передбачені частиною третьою статті 287 ЦПК України повноваження суду першої інстанції стосуються саме суті заяви про перегляд заочного рішення (зокрема, подання чи неподання відповідачем доказів по суті справи і доказів поважності неявки в судове засідання, на якому було ухвалене заочне рішення) і не мають відношення до вирішення питання щодо наслідків пропуску строку на подання заяви про перегляд заочного рішення.

Тобто суд зобов'язаний перевірити дотримання відповідачем вимог статей 284, 285 ЦПК України, зокрема в частині строку подання заяви про перегляд заочного рішення, до прийняття такої заяви до розгляду. Суд не наділений правом, оминувши процесуальну дію щодо встановлення дотримання або порушення заявником строків звернення до суду, перейти до розгляду заяви по суті.

Тому правила частини третьої статті 287 ЦПК України щодо повноважень місцевого суду не можуть застосуватися в ситуації, коли відсутні підстави для розгляду заяви про перегляд заочного рішення по суті, та, відповідно, не можуть бути підставою для залишення такої заяви без задоволення.

Водночас відсутність у главі 11 «Заочний розгляд справи» розділу III «Позовне провадження» ЦПК України прямої вказівки на ті повноваження суду, які мають бути ним реалізовані у разі пропуску строку на подання заяви про перегляд заочного рішення, дає підстави для висновку про те, що відповідно до загальних положень ЦПК України про наслідки пропуску процесуальних строків (частина друга статті 126 ЦПК України) така заява має бути залишена без розгляду.

З урахуванням мотивів, викладених у цій постанові, Велика Палата Верховного Суду, відступає від висновків, сформульованих у її постанові від 09 листопада 2021 року у справі № 214/5505/16 (провадження № 14-74цс21), згідно з якими за наслідками розгляду заяви про перегляд заочного рішення, поданої з пропуском установленого процесуальним законом строку, суд першої інстанції може прийняти лише одне з передбачених у частині третій статті 287 ЦПК України рішень, а саме залишити заяву без задоволення або скасувати заочне рішення і призначити справу до розгляду за правилами загального чи спрощеного позовного провадження.

За обставинами цієї справи при вирішенні питання про поновлення строку на подання заяви про перегляд заочного рішення підлягає оцінці, зокрема,

процесуальна поведінка відповідачки під час розгляду справи в суді, а також її дії після отримання інформації про постановлене рішення.

В оскаржуваній ухвалі суд першої інстанції критично оцінив доводи ОСОБА_1 про неможливість звернення до суду із заявою про перегляд заочного рішення до 11 листопада 2022 року (дати отримання копії оскаржуваного рішення).

Зокрема, місцевий суд прийняв до уваги, що 06 вересня 2022 року ОСОБА_1 отримала копію постанови головного державного виконавця Оболонського ВДВС м. Київ ЦМУ МЮ (м. Київ) від 29 серпня 2022 року про відкриття виконавчого провадження з примусового виконання виконавчого листа, виданого 20 липня 2022 року Оболонським районним судом міста Києва, про стягнення з ОСОБА_1 на користь ОСОБА_3 заборгованості.

З огляду на викладене суд першої інстанції фактично виснував про обізнаність ОСОБА_1 про наявність заочного судового рішення щодо стягнення з неї заборгованості найпізніше з вересня 2022 року.

Ураховуючи, що ОСОБА_1 була достеменно обізнана про існування судового провадження у справі, в судові засідання за судовими викликами не з'являлась, пізніше була обізнана про відкриття виконавчого провадження на підставі виконавчого листа, виданого в цій справі, суд першої інстанції обґрунтовано піддав сумніву об'єктивну неможливість відповідачки подати заяву про перегляд заочного рішення раніше 11 листопада 2022 року.

Установивши відсутність у ОСОБА_1 об'єктивних непереборних труднощів для подання заяви про перегляд заочного рішення в строки, визначені частиною другою статті 284 ЦПК України, з дня отримання тексту заочного рішення та відсутність безумовних підстав для поновлення строку на звернення до суду з такою заявою, передбачених у частині третій статті 284 цього Кодексу, суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, дійшов обґрунтованого висновку про залишення заяви ОСОБА_1 про перегляд заочного рішення без розгляду на підставі статті 126 ЦПК України.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 12 червня 2024 року у справі № 756/11081/20 можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119776617>

Як характер спору (майновий або немайновий), так і те, чи підлягає судове рішення у конкретній справі примусовому виконанню, не мають вирішального значення при дослідженні судом питання про наявність підстав для вжиття заходів забезпечення позову.

У справі про визнання недійсним договору про поділ спільного майна подружжя – квартири, яка за умовами договору перейшла в особисту приватну власність відповідачки, забезпечення позову шляхом накладення арешту на спірне майно є співмірним із заявленою позовною вимогою

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1, третя особа – приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу, про визнання договору про поділ спільного майна подружжя недійсним

за касаційною скаргою ОСОБА_1 на постанову Київського апеляційного суду від 13 вересня 2022 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У липні 2022 року ОСОБА_2 звернувся до суду з позовом до ОСОБА_1 про визнання недійсним договору про поділ спільного майна подружжя від 09 серпня 2018 року, укладеного між ним та ОСОБА_1.

Одночасно з позовом ОСОБА_2 подав до суду заяву, в якій просив вжити заходи забезпечення позову шляхом накладення арешту на квартиру, а також до набрання чинності рішенням у цій справі заборонити будь-яким особам вчиняти будь-які дії щодо зазначеної квартири.

Заяву мотивував тим, що спільне майно сторін відповідно до оспорюваного договору, складається, зокрема, з трикімнатної квартири. Вважав, що відповідачка може в будь-який момент здійснити відчуження спірної квартири на користь інших осіб, оскільки вона вже виставила спірну квартиру на продаж, що значно ускладнить або унеможливить виконання рішення суду та, відповідно, поновлення його прав.

Задовольняючи частково заяву позивача, апеляційний суд вказав, що місцевий суд не звернув увагу на обґрунтування заяви про забезпечення позову щодо існування загрози продажу квартири, передумовою якої є зняття малолітніх дітей та відповідачки з реєстрації у цій квартирі, проживання відповідачки за іншою адресою, а також наявність у мережі «Інтернет» інформації про продаж спірної квартири.

У касаційній скарзі відповідачка вказувала, зокрема, що позивач звернувся з вимогою немайнового характеру, а отже, заходи забезпечення позову не співвідносяться з такою вимогою.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

До набрання чинності Законом України від 03 жовтня 2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (далі – Закон № 2147-VIII) процесуальний закон передбачав, що забезпечення позову допускається на будь-якій стадії розгляду справи, якщо невжиття заходів забезпечення може утруднити чи зробити неможливим виконання рішення суду.

Після набрання чинності Законом № 2147-VIII частини першу, другу статті 149 ЦПК України викладено в такій редакції: «Суд за заявою учасника справи має право вжити передбачених статтею 150 ЦПК України заходів забезпечення позову. Забезпечення позову допускається як до пред'явлення позову, так і на будь-якій стадії розгляду справи, якщо невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист, або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду, а також з інших підстав, визначених законом».

Тобто з 15 грудня 2017 року законодавець серед передумов забезпечення позову визначає можливий вплив невжиття заходів забезпечення позову не тільки на виконання рішення суду, а й на можливість ефективного захисту або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду.

Тлумачення наведених норм процесуального права дає підстави для висновку, що можливість забезпечення судом позову не пов'язується з тим, чи підлягає рішення суду, ухвалене по суті спору, примусовому виконанню.

Цивільний процесуальний закон не забороняє вживати заходи забезпечення позову у справі, рішення у якій не підлягає примусовому виконанню, якщо забезпечення позову сприятиме ефективному захисту порушених прав позивача. І навпаки, якщо рішення у справі підлягатиме примусовому виконанню, вжиття заходів забезпечення позову, зокрема накладення арешту на майно, не завжди може бути необхідним та співмірним із пред'явленими вимогами позову і відповідати характеру порушеного права позивача.

Жодних обмежень щодо застосування такого виду забезпечення позову, як накладення арешту на майно (грошові кошти), лише у сфері майнових спорів або заборони його застосування при вирішенні немайнового спору цивільне процесуальне законодавство не містить.

Тому Велика Палата Верховного Суду констатує, що як характер спору (майновий або немайновий), так і те, чи підлягає судове рішення у конкретній справі примусовому виконанню, не мають вирішального значення при дослідженні судом питання про наявність підстав для вжиття заходів забезпечення позову.

Ключовим є встановлення судом: 1) наявності спору між сторонами; 2) ризику незабезпечення ефективного захисту порушених прав позивача, який може проявлятися як через вплив на виконуваність рішення суду у конкретній справі, так і шляхом перешкоджання поновленню порушених чи оспорюваних прав позивача, за захистом яких він звернувся до суду; 3) співмірності обраного позивачем виду забезпечення позову з пред'явленими позовними вимогами та 4) дійсної мети звернення особи до суду з заявою про забезпечення позову, зокрема, чи не є таке звернення спрямованим на зловживання учасником справи своїми правами.

Наявність або відсутність підстав для забезпечення позову суд вирішує в кожній конкретній справі з урахуванням установлених фактичних обставин такої справи та загальних передумов для вчинення відповідної процесуальної дії.

У справі, переданій на розгляд Великої Палати Верховного Суду, позивач пред'явив вимогу про визнання договору про поділ спільного майна подружжя недійсним.

Предметом оспорюваного в цій справі правочину є спільне майно сторін, зокрема квартира, яка за умовами укладеного сторонами договору перейшла в особисту приватну власність відповідачки.

Звертаючись до суду із цим позовом, позивач насамперед має на меті захистити своє право власності на нерухоме майно, яке внаслідок укладення оспорюваного правочину було зареєстровано за відповідачкою.

За змістом статті 26 Закону України від 01 липня 2004 року № 1952-IV «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» в редакції, чинній на момент пред'явлення позову в цій справі, у разі визнання на підставі судового рішення недійсними документів, на підставі яких проведено державну реєстрацію прав, відповідні права чи обтяження повертаються у стан, що існував до відповідної державної реєстрації, шляхом державної реєстрації змін чи набуття таких речових прав, обтяжень речових прав, що здійснюється державним реєстратором.

Оскільки визнання недійсним правочину, який є безпосередньою підставою для зміни власника спірної квартири, так чи інакше вплине на подальший правовий режим цього нерухомого майна, то вибраний позивачем вид забезпечення позову є співмірним із заявленою в цій справі вимогою позову.

Та обставина, що можливе рішення суду про задоволення позову в цій справі не підлягає примусовому виконанню, а може бути виконано шляхом його пред'явлення до державного реєстратора, як уже зазначалося вище, не свідчить про неможливість застосування такого виду забезпечення позову, як накладення арешту на майно, яке є предметом оспорюваного договору, якщо невжиття заходів забезпечення позову негативно впливатиме на можливість позивача ефективно захистити (поновити) свої порушені права.

Велика Палата Верховного Суду зауважує, що можливе подальше відчуження відповідачкою спірної квартири об'єктивно перешкоджатиме ефективному захисту порушених прав позивача з огляду на те, що оспорюваний у цій справі правочин не буде підставою для наступної зміни власника квартири, а тому визнання його недійсним не відновлюватиме порушене право позивача та спонукатиме останнього до ініціювання нових судових спорів.

Перевіривши наявність спору між сторонами та установивши, що існує реальна загроза продажу спірної квартири, передумовою для чого стали зняття відповідачки та малолітніх дітей з реєстрації місця проживання в цій квартирі, їх проживання за іншою адресою, а також наявна в мережі «Інтернет» інформація про те, що спірна квартира виставлена на продаж, апеляційний суд дійшов правильного висновку про наявність підстав для забезпечення позову в цій справі шляхом накладення арешту на спірну квартиру, що є співмірним заходом забезпечення у межах існуючого спору.

Апеляційний суд обґрунтовано прийняв до уваги, що без вжиття заходів забезпечення позову відповідачка має можливість безперешкодно відчужити спірне нерухоме майно. Водночас відсутні підстави вважати, що застосування такого заходу забезпечення позову призведе до невиправданого обмеження майнових прав відповідачки, оскільки квартира залишається в її володінні та користуванні.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 24 квітня 2024 року у справі № 754/5683/22 можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118985224>

Положення частини третьої статті 49 ЦПК України виключають можливість одночасної зміни предмета і підстав позову, тому у разі подання позивачем заяви у підготовчому засіданні, направленої на одночасну зміну предмета і підстав позову, суд повинен відмовити у прийнятті такої заяви та повернути заявникові. Водночас позивач не позбавлений прав звернутися до суду з новим позовом у встановленому законом порядку.

Подана до позову про стягнення процентів та пені за кредитним договором заява про збільшення позовних вимог щодо стягнення трьох процентів річних та інфляційних втрат, нарахованих відповідно до частини другої статті 625 ЦК України, за несвоєчасне виконання рішення суду про стягнення заборгованості за кредитним договором, обґрунтована новими вимогами, які не заявлялися під час подачі позову, фактично є новим позовом щодо відповідальності за порушення виконання рішення суду

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ПАТ «Акціонерний банк «Укргазбанк» до ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 про стягнення заборгованості за кредитним договором за касаційною скаргою ПАТ «Укргазбанк» на рішення Каланчацького районного суду Херсонської області від 29 грудня 2020 року та постанову Херсонського апеляційного суду від 23 березня 2021 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

7 жовтня 2008 року ПАТ «Акціонерний банк «Укргазбанк», правонаступником якого є ПАТ «Акціонерний банк «Укргазбанк» (далі – Банк), уклало з ОСОБА_1 кредитний договір. Того ж дня ОСОБА_3 та ОСОБА_2 забезпечили виконання ОСОБА_1 перед Банком зобов'язань за кредитним договором, про що уклали договори поруки відповідно.

Також 7 жовтня 2008 року Банк, ОСОБА_1 і ОСОБА_2 уклали договір іпотеки.

2 вересня 2010 року рішенням суду стягнуто на користь Банку солідарно з позичальника й обох поручителів заборгованість за кредитним договором і солідарно з позичальника та поручителя штраф за невиконання умов договору іпотеки.

У зв'язку з невиконанням зазначеного судового рішення, у червні 2016 року Банк звернувся до суду з позовом до ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 про стягнення заборгованості за кредитним договором, а саме: процентів за користування кредитом; пені за прострочення погашення кредиту; пені за несвоєчасну сплату процентів за користування кредитом; штрафу за невиконання умов договору іпотеки.

21 вересня 2020 року Банк до закінчення підготовчого судового засідання подав заяву про збільшення позовних вимог, в якій просив суд, додатково до заявлених позовних вимог, стягнути солідарно з ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3

три проценти річних та інфляційні втрати, нараховані згідно зі статтею 625 ЦК України, за несвоєчасне виконання рішення суду від 2 вересня 2010 року.

Суди попередніх інстанцій відмовили в задоволенні позову, зокрема в частині вимог про стягнення трьох процентів річних та інфляційних втрат за несвоєчасне виконання рішення суду, зокрема, оскільки у позивача право на стягнення сум відповідно до вимог статті 625 ЦК України за невиконання рішення суду настає з моменту порушення грошового зобов'язання до моменту його усунення і обмежується трьома роками, які передували подачі такого позову, проте не обґрунтував заявленого періоду за який нарахована сума до стягнення, а саме з 15 червня 2013 року до 14 червня 2016 року, з урахуванням заявлення цієї вимоги 21 вересня 2020 року.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до частин другої та третьої статті 49 ЦПК України, крім прав та обов'язків, визначених у статті 43 цього Кодексу: позивач вправі, зокрема, збільшити або зменшити розмір позовних вимог до закінчення підготовчого засідання або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження; відповідач має право подати зустрічний позов у строки, встановлені цим Кодексом.

До закінчення підготовчого засідання позивач має право змінити предмет або підстави позову шляхом подання письмової заяви. У справі, що розглядається за правилами спрощеного позовного провадження, зміна предмета або підстав позову допускається не пізніше ніж за п'ять днів до початку першого судового засідання у справі.

Велика Палата Верховного Суду зазначає, що в разі надходження до суду такої заяви суд виходячи з її змісту, а також змісту раніше поданої позовної заяви та конкретних обставин справи повинен розцінювати її як: подання іншого (ще одного) позову, чи збільшення або зменшення розміру позовних вимог, чи об'єднання позовних вимог, чи зміну предмета або підстав позову.

Оскільки предмет позову кореспондує зі способами захисту права, які визначені, зокрема, статтею 16 ЦК України, то зміна предмета позову означає зміну матеріальної вимоги, зякою позивач звернувся до відповідача, що може полягати в обранні позивачем іншого, на відміну від первісно обраного, способу захисту порушеного права в межах спірних правовідносин, а зміна підстав позову - це зміна обставин, на яких ґрунтується вимога позивача. Одночасна зміна і предмета, і підстав позову не допускається, оскільки в разі одночасної зміни предмета та підстав позову фактично виникає нова матеріально-правова вимога позивача, яка обґрунтовується іншими обставинами, що за своєю суттю є новим позовом.

Водночас як збільшення або зменшення розміру позовних вимог треба розуміти відповідно збільшення або зменшення кількісних показників за тією ж самою вимогою, яку було заявлено в позовній заяві. Збільшено (чи зменшено) може бути лише розмір вимог майнового характеру. Збільшенням розміру позовних вимог не може бути заявлення ще однієї чи кількох вимог, додатково

до викладених у позовній заяві. Неправомірно під виглядом збільшення розміру позовних вимог висувати нові вимоги, які не були зазначені в тексті позовної заяви.

Заяву про зміну предмета або підстав позову можна вважати новим позовом у разі, якщо в ній зазначена самостійна матеріально-правова вимога (або вимоги) та одночасно на її обґрунтування наведені інші обставини (фактичні підстави) і норми права (юридичні підстави), які позивач первісно не визначив підставою позову та які у своїй сукупності дають особі право на звернення до суду з позовними вимогами.

Велика Палата Верховного Суду зазначає, що оскільки положення частини третьої статті 49 ЦПК України виключають можливість одночасної зміни предмета і підстав позову, то у разі подання позивачем заяви у підготовчому засіданні, направленої на одночасну зміну предмета і підстав позову, суд повинен відмовити у прийнятті такої заяви та повернути заявникові. Водночас позивач не позбавлений прав звернутися до суду з новим позовом у встановленому законом порядку.

У червні 2016 року ПАТ «АТ «Укргазбанк» звернулося до суду з позовом до ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 та просило суд стягнути заборгованість за процентами, пеню за прострочення погашення кредиту та несвоєчасну сплату процентів за користування кредитом, а також штраф за невиконання умов договору іпотеки в частині страхування предмета іпотеки. Вказані вимоги мотивовані порушенням умов кредитного договору та договору іпотеки, а також застосуванням правових наслідків у вигляді сплати неустойки за вказані порушення.

21 вересня 2020 року Банк подав до суду першої інстанції заяву про збільшення позовних вимог, у якій просив стягнути: нараховані проценти за користування кредитом, пеню за прострочення погашення кредиту та несвоєчасну сплату процентів за користування кредитом, штраф за невиконання умов договору іпотеки в частині страхування предмета іпотеки; три проценти річних та інфляційні втрати, нараховані відповідно до частини другої статті 625 ЦК України за несвоєчасне виконання рішення суду про стягнення заборгованості.

Тобто стягнення грошових коштів у позові, поданому у 2016 році, та у заяві про збільшення позовних вимог від 21 вересня 2020 року мають різні підстави виникнення вимог та подані докази, оскільки в позовній заяві Банк просив стягнути заборгованість за невиконання умов кредитного договору, а в заяві про збільшення позовних вимог від 21 вересня 2020 року – заборгованість, нараховану відповідно до частини другої статті 625 ЦК України, три проценти річних та інфляційних втрат за несвоєчасне виконання рішення суду.

Суди попередніх інстанцій не звернули уваги на те, що позивач фактично подав новий позов щодо відповідальності за порушення виконання рішення суду.

Помилкове об'єднання судом у цій справі вимог, які не пов'язані підставою виникнення та не співвідносяться між собою як основна та похідна вимоги

у підготовчому засіданні та розгляд їх по суті з ухваленням рішення судом, не є обов'язковою підставою для скасування судового рішення, виключний перелік яких визначений у частині першій статті 411 ЦПК України.

Разом з тим відмовляючи в задоволенні позовних вимог Банку про стягнення нарахованих відповідно до частини другої статті 625 ЦК України трьох процентів річних та інфляційних втрат за несвоєчасне виконання рішення суду, суди зазначили, що заява Банку про збільшення позовних вимог від 21 вересня 2020 року, а саме про стягнення нарахованих відповідно до частини другої статті 625 ЦК України трьох процентів річних та інфляційних втрат за несвоєчасне виконання рішення суду, є новим позовом, і застосували позовну давність.

Велика Палата Верховного Суду не погоджується з висновком судів попередніх інстанцій про застосування позовної давності.

Рішення Каланчацького районного суду від 02 вересня 2010 року виконано у липні 2018 року, що, як встановив суд, сторони не заперечували.

Правовий аналіз положень статей 526, 599, 611, 625 ЦК України дає підстави для висновку, що наявність судового рішення про стягнення суми боргу за кредитним договором, яке боржник не виконав, не припиняє правовідносин сторін цього договору, не звільняє боржника від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання та не позбавляє кредитора права на отримання сум, передбачених статтею 625 цього Кодексу, за увесь час прострочення.

Таким чином, з ухваленням рішення про стягнення боргу у 2010 році зобов'язання відповідачів сплатити заборгованість за кредитним договором не припинилося та тривало до моменту фактичного виконання грошового зобов'язання до липня 2018 року. Відтак кредитор має право на отримання сум, передбачених статтею 625 цього Кодексу, за увесь час прострочення до липня 2018 року.

Оскільки внаслідок невиконання боржником грошового зобов'язання у кредитора виникає право на отримання сум, передбачених статтею 625 цього Кодексу, за увесь час прострочення, тобто таке прострочення є триваючим правопорушенням, то право на позов про стягнення інфляційних втрат і 3 % річних виникає за кожен місяць з моменту порушення грошового зобов'язання до моменту його усунення.

З позовом про стягнення нарахованих на підставі частини другої статті 625 ЦК України трьох процентів річних та інфляційних втрат за період з 15 червня 2013 року до 14 червня 2016 року за несвоєчасне виконання рішення Банк звернувся до суду 21 вересня 2020 року.

Матеріали справи не містять заяви відповідачів про застосування позовної давності до вимог Банку про стягнення нарахованих відповідно до частини другої статті 625 ЦК України трьох процентів річних та інфляційних втрат за несвоєчасне виконання рішення Каланчацького районного суду від 02 вересня 2010 року. Розрахунок Банку, наданий на підтвердження зазначених вимог, суд не перевіряв.

Апеляційний суд на вищезазначене уваги не звернув, належним чином не перевіряв рішення суду першої інстанції в частині позовних вимог Банку

про стягнення нарахованих відповідно до частини другої статті 625 ЦК України трьох процентів річних та інфляційних втрат за несвоєчасне виконання рішення суду, а тому судові рішення апеляційного суду підлягає скасуванню з направленням справи на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 24 квітня 2024 року у справі № 657/1024/16-ц можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119331841>

3. Справи, прийняті до провадження Великою Палатою Верховного Суду

1. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 22 травня 2024 року

Справа № 918/391/23 (провадження № 12-19гс24)

Сторони: керівник Сарненської окружної прокуратури в інтересах держави в особі Рокитнівської селищної ради до ТОВ «Нафтоком ОІЛ» про розірвання договорів оренди земельних ділянок та повернення земельних ділянок.

Суддя-доповідач: Уркевич В. Ю.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: на думку КГС ВС існує необхідність відступити від висновку ВП ВС, викладеного у постанові від 27 листопада 2018 року у справі № 912/1385/17 щодо розірвання договору оренди землі за обставин систематичного невнесення орендної плати.

2. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 29 травня 2024 року

Справа № 916/379/23 (провадження № 12-22гс24)

Сторони: ОСОБА_1 до ТОВ «Автомаркет», ТОВ «Дехаб» про визнання недійсними рішень.

Суддя-доповідач: Ткач І. В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду та Верховного Суду; виключна правова проблема.

Опис: на думку КГС ВС, необхідно відступити від висновку, викладеного у постанові ВП ВС від 01 березня 2023 року у справі № 522/22473/15-ц, згідно з яким рішення загальних зборів товариства є одностороннім правочином товариства, а також відвисновку, викладеного у постанові КГС ВС від 07 жовтня 2020 року у справі № 755/17944/18, шляхом його уточнення, та визначити умови, з наявністю яких пов'язується право зацікавленої особи звернутися з позовом про визнання недійсним правочином з підстав фродакторності поза межами процедур банкрутства, неплатоспроможності банків та виконавчого провадження. Крім того,

КГС ВС зазначає про наявність виключної правової проблеми у питанні, чи може учасник, який вийшов зі складу учасників, у корпоративному спорі проникнути за «корпоративну завісу» та оскаржувати правочин, вчинений виконавчим органом товариства, а також, чи застосовне це правило у спорі про фраздаторність оскаржуваного правочину.

3. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 29 травня 2024 року

Справа № 587/1382/15-ц (провадження № 14-60цс24)

Сторони: Сумська місцева прокуратура в інтересах держави в особі ДП «Сумське лісове господарство» до ГУ Держгеокадастру у Сумській області, ОСОБА_1 про визнання наказу незаконним, скасування державної реєстрації права власності на земельну ділянку та повернення земельної ділянки.

Суддя-доповідач: Погрібний С. О.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від правового висновку, викладеного у постанові КГС ВС від 23 жовтня 2019 року у справі № 920/1461/13, щодо застосування статті 36-1 Закону України «Про прокуратуру» у редакції, чинній до 15 липня 2015 року щодо наявності у прокурора повноважень на представництво в суді інтересів держави в особі державних компаній.

4. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 29 травня 2024 року

Справа № 201/9127/21 (провадження № 14-33цс24)

Сторони: ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про захист права власності шляхом стягнення грошових коштів та зобов'язання утриматись від певних дій.

Суддя-доповідач: Мартєв С. Ю.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду України та Верховного Суду.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування статті 1212 ЦК України, викладеного у постановках ВСУ від 02 березня 2016 року у справі № 6-3090цс15, від 25 жовтня 2017 року у справі № 3-905гс17 та КАС ВС від 23 лютого 2022 року у справі № 672/362/20 про те, що кондиційна вимога застосовується лише до речей, визначених родовими ознаками.

4. Справи, повернуті Великою Палатою Верховного Суду на розгляд касаційних судів

1. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 24 квітня 2024 року

Справа № 189/896/20 (провадження № 14-44цс24)

Сторони: ОСОБА_1, яка є правонаступником ОСОБА_2, до АТ «Комерційний банк «Приватбанк» про захист прав споживача фінансових послуг.

Суддя-доповідач: Воробйова І. А.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від висновку, викладеного у постанові ВП ВС від 09 листопада 2021 року у справі № 320/5115/17, про те, що з моменту набрання законної сили рішенням суду про стягнення вкладу й розірвання депозитних договорів на вказані правовідносини не поширюється дія Закону України «Про захист прав споживачів».

Позиція ВП ВС: обставини справи № 320/5115/17 та справи № 189/896/20 не є подібними, оскільки правове регулювання правовідносин та фактичні обставини цих двох справ є відмінними, а тому ВП ВС не може вирішувати питання відступу від висновку, викладеного у постанові від 09 листопада 2021 року у справі № 320/5115/17.

2. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 24 квітня 2024 року

Справа № 991/366/22 (провадження № 14-52цс24)

Сторони: Спеціалізована антикорупційна прокуратура Офісу Генерального прокурора до ОСОБА_1, ОСОБА_2 про визнання необґрунтованими активів та стягнення в дохід держави грошових коштів.

Суддя-доповідач: Воробйова І. А.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: КЦС ВС вказав на необхідність забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики щодо розгляду справ про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Позиція ВП ВС: в ухвалі КЦС ВС про передачу справи на розгляд ВП ВС відсутнє належне обґрунтування якісного та кількісного критеріїв, у тому числі не наведено суперечливої практики щодо порушеного питання у подібних правовідносинах. Посилання колегії суддів на те, що зазначена проблема може виникнути в майбутньому в невизначеній кількості справ, є передчасними з огляду на вимоги частини п'ятої статті 403 ЦПК України.

3. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 15 травня 2024 року

Справа № 333/395/22 (провадження № 14-55цс24)

Сторони: ОСОБА_1 звернулась зі скаргою на бездіяльність державного виконавця Комунарського відділу державної виконавчої служби у м. Запоріжжі.

Суддя-доповідач: Ступак О. В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від висновку КАС ВС, викладеного у постанові від 27 березня 2020 року у справі № 817/928/17, щодо можливості зняття арешту з майна боржника у випадку повернення виконавчого документа стягувачу. Такий відступ має полягати у висновку якщо виконавець повернув виконавчий документ стягувачу, а не органу, який його видав, то виконавче провадження є незавершеним і відсутні підстави для зняття арешту з майна боржника. Якщо боржник вважає, що для продовження виконання виконавчого документа немає підстав, то може ініціювати вирішення питання про визнання цього документа таким, що не підлягає виконанню, і зняття арешту з майна з цієї підстави.

Позиція ВП ВС: правовідносини в адміністративній справі № 817/928/17 хоча і виникли на стадії виконання судового рішення після повернення виконавчого документа стягувачу, проте фактичні обставини не є подібними, оскільки у справі № 817/928/17 встановлено відсутність заборгованості у боржника перед стягувачем на час вирішення судом питання про зняття арешту з майна боржника, натомість у розглядуваній справі встановлено існування заборгованості у заявниці перед стягувачем, що і стало підставою для відмови у задоволенні скарги.

4. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 15 травня 2024 року

Справа № 903/662/23 (провадження № 12-20гс24)

Сторони: ФГ «СолоАгроТрейд» до Ківерцівської міської ради, Сільськогосподарського ПП «Заріччя-Агро» про визнання протиправними дій щодо дискваліфікації учасника аукціону, визнання недійсними результатів земельних торгів та договорів, зобов'язання укласти договір.

Суддя-доповідач: Банасько О. О.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду; виключна правова проблема.

Опис: КЦС ВС порушує питання відступу від висновків, викладених у постановях КАС ВС від 02 березня 2023 року у справі № 640/26603/21 та від 26 жовтня 2023 року у справі № 640/12677/21, про те, що якщо законодавством або тендерною документацією передбачено застосування виключно кваліфікованого електронного підпису, то застосування удосконаленого електронного підпису є неприпустимим та має наслідком дискваліфікацію учасника. Виключна правова проблема полягає у відсутності сталої судової практики стосовно можливості застосування кваліфікованого електронного підпису саме на етапі подання документів, який, у свою чергу, не відноситься до етапу безпосереднього посвідчення будь-якого правочину.

Позиція ВП ВС: висновки суду КАС ВС, від яких пропонується відступити, сформульовані у справах за іншого правового регулювання, яке не є подібним до правовідносин у цій справі. Колегія суддів належно не обґрунтувала існування якісних та кількісних показників щодо вирішення порушеного нею питання у подібних правовідносинах, відповідно й не обґрунтувала існування виключної правової проблеми.

5. Суд, який направив справу: ККС ВС

Дата прийняття ухвали: 22 травня 2024 року

Справа № 676/2111/20 (провадження № 13-15кс24)

Сторони: обвинувачений ОСОБА_20 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною першою статті 289 КК України.

Суддя-доповідач: Мазур М. В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: на думку ККС ВС, виключна правова проблема полягає у невизначеності питання щодо застосування спеціальної конфіскації до майна, яке є спільною власністю подружжя, і вирішення цієї проблеми необхідно для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Позиція ВП ВС: колегією суддів не доведено, що у судовій практиці ККС ВС містяться суттєві розбіжності в контексті застосування спеціальної конфіскації до майна, яке є спільною власністю подружжя. Практика ККС ВС в цій частині є послідовною і при вирішенні зазначеного питання касаційний суд керується усталеним підходом, який захищає право добросовісного власника або володільця майна від несприятливих наслідків використання його майна третіми особами зі злочинною метою та конституційним принципом на заборону протиправного позбавлення власника права приватної власності, якщо цей власник (співвласник) майна не знав і не міг знати про незаконне використання цього майна.

6. Суд, який направив справу: ККС ВС

Дата прийняття ухвали: 22 травня 2024 року

Справа № 464/233/22 (провадження № 13-18кс24)

Сторони: засуджений ОСОБА_20 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною третьою статті 369-2 КК України.

Суддя-доповідач: Єленіна Ж. М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: виключна правова проблема полягає у невизначеності питання щодо кваліфікації дій особи органом досудового розслідування або судом за частиною третьою статті 369-2 КК України, а саме чи можуть при такій кваліфікації дій особи застосовуватися положення примітки до статті 354 КК України та хто може бути суб'єктом злочину, передбаченого частиною третьою статті 369-2 КК України, лише службова особа чи будь-яка інша особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності.

Позиція ВП ВС: ККС ВС не сформулював, у чому саме полягає виключність правової проблеми з огляду на її якісний та кількісний критерії, а також не навів обґрунтування неможливості вирішення зазначеного питання колегією суддів під час касаційного розгляду. Також колегія суддів не навела жодного прикладу, який би свідчив про розбіжності судової практики ККС ВС у контексті поставленого питання.

7. Суд, який направив справу: ККС ВС

Дата прийняття ухвали: 22 травня 2024 року

Справа № 161/8760/22 (провадження № 13-17кс24)

Сторони: засуджений ОСОБА_21 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частиною першою статті 357, частиною другою статті 185, частиною третьою статті 185, частиною четвертою статті 185 КК України.

Суддя-доповідач: Король В.В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: на переконання ККС ВС виключна правова проблема полягає у невизначеності питання щодо наявності повноважень у захисника, який на стадії касаційного розгляду на підтвердження своїх повноважень долучає доручення для надання безоплатної вторинної правової допомоги особі, яка відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважається затриманою та/або стосовно якої обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Позиція ВП ВС: колегією суддів не сформульовано, у чому саме полягає виключність правової проблеми з огляду на її якісний та кількісний критерії, не зазначено стосовно якої норми права відсутня судова практика, не наведено й висновків Верховного Суду у інших справах, які би вказували на різні підходи касаційного суду до правозастосування.

8. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 22 травня 2024 року

Справа № 908/5298/14 (провадження № 12-21гс24)

Сторони: ПАТ «ДТЕК Донецькі електромережі» до ДП «Донецька обласна дирекція з ліквідації збиткових вугледобувних та вуглепереробних підприємств» та ДП «Об'єднана компанія «Укрвуглереструктуризація» про стягнення грошових коштів.

Суддя-доповідач: Пільков К. М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КГС ВС вважає за необхідне відступити від висновку, викладеного у постанові ОП ККС ВС від 14 вересня 2020 року у справі № 296/443/16-ц щодо застосування статті 104 ЦК України, про те, що інформація, відображена в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань щодо правонаступника юридичної особи не охоплює всіх випадків

правонаступництва прав і обов'язків юридичної особи, зокрема у випадку заміни сторони у зобов'язанні, що відбулася до припинення юридичної особи шляхом її реорганізації чи ліквідації.

Позиція ВП ВС: передаючи справу на розгляд ВП ВС, колегія суддів КГС ВС не врахувала, що постанова ОП КЦС ВС, від висновку якої пропонується відступити, обґрунтована посиланням на правову позицію ВП ВС з цього питання, стосовно відступу від висновків якої в ухвалі КГС ВС не наведено жодного мотиву.

9. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 22 травня 2024 року

Справа № 902/1076/21 (провадження № 12-15гс24)

Сторони: ОСОБА_3 до ОСОБА_2, АТ «Райффайзен Банк», ПАТ «Вінницький універмаг», ТОВ «Фондова компанія «Торговець цінними паперами «Реєстр-Консалтинг» про витребування із чужого незаконного володіння простих бездокументарних іменних акцій та зобов'язання вчинити дії.

Суддя-доповідач: Пільков К. М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КГС ВС вважає за доцільне відступити від висновків КЦС ВС, викладених в ухвалі від 11 січня 2024 року у справі № 263/9761/20 щодо можливості на підставі статті 297 ГПК України та статті 397 ЦПК України приєднувати учасника справи до касаційної скарги особи, яка не була учасником справи та яку не можна вважати особою, на стороні якої виступав учасник справи.

Позиція ВП ВС: ухвалою у справі № 263/9761/20 КЦС ВС, керуючись статтею 397 ЦПК України, дійсно, вирішив процесуальне питання щодо прийняття заяви ТОВ про приєднання до касаційної скарги АТ та задовольнив цю заяву з наведених в ухвалі мотивів, не здійснюючи тлумачення норм статті 397 ЦПК України. Наведені в ухвалі мотиви не є правовим висновком, викладеним у раніше ухваленому рішенні іншого касаційного суду, необхідність відступу від якого слугувала б підставою для розгляду справи ВП ВС.

10. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 15 травня 2024 року

Справа № 913/266/20 (провадження № 12-17гс24)

Сторони: ТОВ «ЮС-Металл» до ПАТ «Українська інноваційна компанія» про визнання банкрутом.

Суддя-доповідач: Банасько О. О.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема; відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: КГС ВС висловив переконання, що у справі наявна виключна правова проблема щодо можливості застосування інструментарію непрямого судового

контролю та оцінки правомірності корпоративних рішень органів управління юридичної особи під час вирішення питання правомірності відкриття провадження у справі про банкрутство. Колегія КГС ВС вважає за необхідне відступити від висновку, викладеного у постанові ВП ВС від 10 грудня 2019 року у справі № 925/698/16, шляхом його уточнення у питанні визначення статусу юридичної особи з ідентифікаційним кодом № 05839888 та назвою ПАТ «Українська інноваційна компанія».

Позиція ВП ВС: КГС ВС належно не обґрунтував існування якісного критерію, оскільки, як встановлено, посилаючись на унікальність правової ситуації та необхідність її вирішення задля забезпечення дотримання принципу правової визначеності, відсутність судової практики та чіткого нормативного врегулювання порушених питань, визначених як виключна правова проблема, виклала власні висновки, які, зокрема, зводяться до власного бачення вирішення наявної проблематики з одночасною незгодою із правовими висновками ВП ВС, викладеними в постанові від 10 грудня 2019 року у справі № 925/698/16.

11. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 29 травня 2024 року

Справа № 914/2039/23 (провадження № 12-24гс24)

Суддя-доповідач: Пільков К. М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: на думку КГС ВС необхідно відступити від висновку КАС ВС, викладеного у постановках від 25 червня 2021 року у справі № 640/22197/19, від 03 серпня 2021 року у справі № 640/12193/19, від 20 жовтня 2021 року у справі № 640/16541/19 щодо належності до адміністративної юрисдикції спорів за позовами державної податкової служби про відміну державної реєстрації припинення юридичної особи, оскільки вважає, що такі спори мають розглядатись за правилами господарського судочинства.

Позиція ВП ВС: колегія КГС ВС в ухвалі про передачу цієї справи ставить на вирішення ВП ВС питання, яке стосується визначення предметної юрисдикції спорів за позовами органу державної податкової служби про відміну державної реєстрації припинення юридичної особи, а тому наявність або відсутність підстав для розгляду ВП ВС цієї справи має визначатись з урахуванням вимог частини шостої статті 302 ГПК України. У цій справі, наявні усі три випадки, передбачені пунктами 1-3 частини шостої статті 302 ГПК України, за яких справа не підлягає передачі на розгляд ВП ВС.

12. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 29 травня 2024 року

Справа № 727/9565/22 (провадження № 14-64цс24)

Сторони: ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про поділ спільного майна подружжя.

Суддя-доповідач: Ступак О. В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: в судах касаційної інстанції склалися різні підходи до визначення кількісного складу суду, який постановляє ухвалу про повернення судового збору (колегіально чи одноособово), тому судові рішення ВП ВС необхідне для подальшого розвитку права та забезпечення єдності судової практики.

Позиція ВП ВС: на розгляд ВП ВС може бути передана лише справа для розгляду касаційної скарги, а не справа для вирішення клопотання про повернення судового збору. КЦС ВС посилається виключно на наявність різних підходів у практиці суду касаційної інстанції при вирішенні процесуального питання (повернення судового збору), яке не впливає на можливість розгляду справи КЦС ВС як судом касаційної інстанції.

13. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 29 травня 2024 року

Справа № 522/14776/22 (провадження № 14-61цс24)

Сторони: ОСОБА_1 до Первинної профспілкової організації працівників ДП «Адміністрація морських портів України», ДП «Адміністрація морських портів України» та фізичних осіб про визнання рішень зборів недійсними.

Суддя-доповідач: Ткачук О. С.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: КЦС ВС вказав, що є необхідність у відступі від висновку, викладеного у постанові ВП ВС від 26 лютого 2020 року у справі № 210/5659/18 про те, що спір щодо прав та законних інтересів членів профспілкової організації не підлягає розгляду в судовому порядку.

Позиція ВП ВС: правовідносини у цій справі та у справі № 210/5659/18 не є подібними. Справа за позовом ОСОБА_1 стосується оскарження рішення зборів членів профспілкової організації, якими було ініційовано проведення зборів та в подальшому припинено повноваження голови профспілки. Натомість у справі № 210/5659/18 позивачами оскаржувалось виключення їх із членів профспілки.

14. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 29 травня 2024 року

Справа № 489/3569/22 (провадження № 14-57цс24)

Сторони: ОСОБА_1 до ТОВ «ОТП Факторинг Україна» про визнання мирової угоди недійсною.

Суддя-доповідач: Воробйова І. А.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду України та Верховного Суду; виключна правова проблема.

Опис: на думку КЦС ВС існує необхідність відступити від правового висновку, викладеного у постанові ВСУ від 20 січня 2009 року у справі № 24/489 та постанові КГС ВС від 12 червня 2018 року у справі № 908/1604/17, про те, що мирову угоду не можна розглядати як договір у цивільно-правовому розумінні і визнавати недійсною у позовному провадженні, оскільки порядок її укладання та затвердження регламентовано відповідними положеннями процесуального закону.

Позиція ВП ВС: висновки, сформульовані у постанові ВСУ від 20 січня 2009 року у справі № 24/489, хоч і є частиною практики ВСУ, однак не створюють для судів процесуального обов'язку щодо їх врахування, а тому у ВП ВС відсутні підстави для вирішення питання відступу. Крім того, колегія суддів КЦС ВС не навела обґрунтування наявності підстав відступу від правового висновку КГС ВС, якими, за усталеною практикою ВП ВС, можуть бути очевидні вади попереднього рішення (неефективність, неясність, неузгодженість) чи зміна суспільного контексту.

15. Суд, який направив справу: КАС ВС

Дата прийняття ухвали: 30 травня 2024 року

Справа № 120/10686/22 (провадження № 11-82апп24)

Сторони: ОСОБА_1 до Вінницької обласної прокуратури про визнання дій протиправними та стягнення коштів.

Суддя-доповідач: Гриців М. І.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: КАС ВС вказав, що виключна правова проблема полягає у наявності різних підходів касаційних судів щодо застосування статей 117, 235 КЗпП України, якими передбачена відповідальність роботодавця за затримку розрахунку при звільненні та оплату вимушеного прогулу при затримці виконання рішення про поновлення на роботі працівника у вигляді стягнення середнього заробітку по суті за один і той же період після звільнення працівника задля компенсації йому втрат від неотримання зарплати.

Позиція ВП ВС: Колегія суддів КАС ВС не навела обґрунтування неможливості вирішення саме КАС ВС під час касаційного перегляду судових рішень окресленого нею питання. В ухвалі не зазначено жодного прикладу різного підходу у правозастосуванні, а відсутність висновку ВС, як і припущення про виникнення аналогічних спорів у майбутньому, не свідчить про необхідність розгляду цієї справи саме ВП ВС.

16. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 05 червня 2024 року

Справа № 569/22011/18 (провадження № 14-65цс24)

Сторони: ОСОБА_1 та ОСОБА_2 до ТОВ «Арма Факторинг», ТОВ «Прод Майстер» про визнання недійсними договорів відступлення права вимоги.

Суддя-доповідач: Ткачук О. С.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від правового висновку, викладеного у постановках ВП ВС від 31 жовтня 2018 року у справі № 465/646/11, від 16 березня 2021 року у справі № 906/1174/18 та від 08 листопада 2023 року у справі № 206/4841/20, шляхом його конкретизації та визначення, що «при відступленні прав вимоги за кредитним і забезпечувальним договорами суб'єктний склад таких договорів не обмежений за обставин, коли попередній кредитор (банк) був позбавлений банківської ліцензії та перебував у процедурі ліквідації, а також якщо відступається право вимагати сплати боргу (так званий продаж боргів), яке виникло на підставі кредитного договору, і забезпечувальними договорами, коли таке відступлення відбувається після закінчення періоду кредитування (закінчення строку дії кредитного договору відповідно до його умов або на підставі вимоги кредитора про дострокове виконання)».

Позиція ВП ВС: ВП ВС неодноразово виснувала, що фізична особа у будь-якому статусі не наділена правом надавати фінансові послуги, зокрема за кредитним договором, оскільки такі надаються лише спеціалізованими установами, якими є банки, або інші установи, які мають право на здійснення фінансових операцій та внесені до реєстру фінансових установ. Наведена вище правова позиція підтверджена і у постанові ВП ВС від 08 серпня 2023 року у справі № 910/8115/19 (910/13492/21).

17. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 05 червня 2024 року

Справа № 913/266/20 (826/15260/17) (провадження № 12-18гс24)

Сторони: Фонд гарантування вкладів фізичних осіб до приватних нотаріусів, державних реєстраторів, ПАТ «Українська інноваційна компанія» про визнання дій протиправними, скасування реєстраційних записів.

Суддя-доповідач: Власов Ю. Л.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: КГС ВС вказав, що виключна правова проблема полягає у невизначеності питання щодо можливості застосування положень пункту третього частини 1 статті 231 ГПК України з посиланням на пункт другий частини 1 статті 175 цього Кодексу у тому випадку, коли підставою для закриття провадження слугувало: чинне рішення суду іншої юрисдикції у справі із аналогічним суб'єктним складом, предметом та підставами позову, ухвалення якого (рішення), з урахуванням актуальної правової позиції ВС, свідчить про недотримання правил предметної юрисдикції судів; чинне рішення суду у справі з аналогічним суб'єктним складом, предметом та підставами позову, відмова у задоволенні якого (позову) мотивована саме відсутністю порушеного права позивача.

Позиція ВП ВС: КГС ВС не навів ні кількісних, ні якісних критеріїв на підтвердження у цій справі наявності виключної правової проблеми стосовно питання закриття

провадження у справі з підстав наявності рішення суду іншої юрисдикції у справі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав.

18. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 05 червня 2024 року

Справа № 757/51866/19-ц (провадження № 14-66цс24)

Сторони: ОСОБА_1 до Міністерства юстиції України про визнання незаконним, скасування наказу та зобов'язання вчинити дії.

Суддя-доповідач: Воробйова І. А.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: на думку КЦС ВС необхідно відступити від висновків, викладених у постанові ВП ВС від 03 квітня 2024 року у справі № 916/4093/21, з якого фактично слідує, що при вирішенні приватноправових спорів про скасування наказу Міністерства юстиції України це міністерство може бути єдиним відповідачем у такій справі, а вирішення питання щодо встановлення належності відповідачів у справі не є обов'язком суду, тобто яке суд може вирішити лише за вимогою заінтересованої особи.

Позиція ВП ВС: Необхідність відступу від висновків ВП ВС, яку обґрунтовує колегія суддів, не пов'язана з відсутністю, суперечливістю, неповнотою, невизначеністю (неясністю, нечіткістю) та неефективністю правового регулювання охоронюваних прав, свобод та інтересів. У постанові від 03 квітня 2024 року у справі № 916/4093/21, ВП ВС не викладала висновок, як і не відступала від усталених висновків щодо належних відповідачів у цій категорії справ.

19. Суд, який направив справу: КАС ВС

Дата прийняття ухвали: 06 червня 2024 року

Справа № 260/5190/21 (провадження № 11-98апс24)

Сторони: ОСОБА_1 до Державної архітектурно-будівельної інспекції України про визнання протиправним та скасування наказу, поновлення на роботі.

Суддя-доповідач: Желєзний І. В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: виключна правова проблема полягає в тому, що вирішення питання заміни боржника у виконавчому документі, що не є судовим рішенням, за заявою органу Держказначейства перебуває у площині поза межами правового регулювання процедури, установлені розділом IV «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень в адміністративних справах» КАС України. Крім того, постає питання, чи може орган ДКС України безпосередньо звернутися до суду із заявою про заміну сторони виконавчого провадження, яке вже завершено.

Позиція ВП ВС: колегія суддів у своїй ухвалі не обґрунтувала кількісні та якісні показники, які б свідчили про наявність інших справ з подібними правовідносинами та формування судами різної правової практики

при їх вирішенні, а передача цієї справи на розгляд ВП ВС була б необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

20. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 19 червня 2024 року

Справа № 904/2083/23 (провадження № 12-28гс24)

Сторони: ОСОБА_1 до Садівничого товариства «Веселка» про відновлення порушених прав на споживання електричної енергії та стягнення моральної шкоди

Суддя-доповідач: Уркевич В. Ю.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КГС ВС вважає за необхідне відступити від висновків КЦС ВС, викладених у постановках від 29 вересня 2021 року у справі № 761/3726/19, від 19 січня 2022 року у справі № 182/1576/19 та від 09 серпня 2023 року у справі № 187/1387/22 щодо належності до цивільної юрисдикції спорів між членом садового товариства та садовим товариством щодо користування електромережею, у тому числі щодо правомірності відключення, про зобов'язання підключити електропостачання, оскільки вважає, що такі спори мають розглядатись за правилами господарського судочинства.

Позиція ВП ВС: КГС ВС в ухвалі про передачу цієї справи фактично ставить питання, яке стосується визначення предметної юрисдикції спорів за позовами членів садового товариства до такого садового товариства щодо користування електромережею. ОСОБА_1, звертаючись із касаційною скаргою, не обґрунтував порушення судами попередніх інстанцій правил предметної чи суб'єктної юрисдикції наявністю судових рішень Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду у справі з подібною підставою та предметом позову у подібних правовідносинах.

Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.05.2024 по 30.06.2024 / Упоряд.: відділ аналітичної та правової роботи Великої Палати Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду / Відпов. за вип.: Секретар ВП ВС, д-р юрид. наук, професор, член-кореспондент НАПрН України В. Ю. Уркевич. Київ, 2024. Вип. 46. – 45 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Великої Палати. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua